

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ

У статті висвітлено питання готовності школярів до професійного самовизначення в умовах складної безпекової ситуації, стресового емоційного стану, дистанційної та змішаної форм навчання. Сформульовано рекомендації для здійснення ефективного психолого-педагогічного супроводу в умовах сьогодення.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, професійне самовизначення, готовність до вибору професії.

The article highlights the issue of schoolchildren's readiness for professional self-determination in the conditions of a difficult security situation, a stressful emotional state, distance and mixed forms of education. Recommendations for an effective psychological and pedagogical support in today's conditions have been formulated.

Key words: psychological and pedagogical support, professional self-determination, readiness to choose a profession.

Постановка проблеми. Українське суспільство сьогодні перебуває в надзвичайно складному становищі, яке обумовлене не тільки перехідним етапом від індустріальної до інформаційної фази розвитку у всіх сферах економічного, політичного, соціокультурного, наукового життя, а й нестабільним станом у суспільстві внаслідок повномасштабного вторгнення та бойових дій на території країни. Процеси, які відбуваються у галузі загальної середньої освіти, теж зазнають значних змін. Нестабільний емоційний стан усіх учасників освітнього процесу, змішаний та дистанційний формат навчального процесу, формування нового покоління дітей «Ні – Ні», впровадження реформи НУШ (Нова українська школа), профільної школи вносять значні корективи і в організацію роботи щодо здійснення психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів.

Обрання професії припадає на юнацький вік. Дуже часто школярі не усвідомлюють серйозності та важливості цього кроку, від якого залежить їхнє майбутнє. Адже, вибір професії не тільки визначає їх подальший життєвий шлях, а й має вплив на особистісний розвиток та самореалізацію. Тільки правильно обрана професія буде сприяти гармонійному розвитку талантів, досягненню успіхів та задоволенню від роботи, допоможе знайти баланс між особистим життям та професійними здобутками, сформує основи для змістовного та щасливого майбутнього.

Виклад основного матеріалу. У дослідженнях вітчизняних та іноземних науковців трактування поняття професійного самовизначення

містить ключові моменти: довготривалість, динамічність, індивідуально-психологічні можливості, врахування потреб ринку праці, професійний розвиток та становлення особистості. Зокрема В.Рибалка[3] вбачає суть даного явища у безпосередньому порівнянні особистих інтересів та задатків індивіда із вимогами до певного виду професійної діяльності. А. Мудрик[2] вважає, що даний процес безпосередньо стосується ієрархічної структури особистості, її свідомих дій та емоційних переживань. Л. Федоренко[4] акцентує увагу на трьох рівнях психологічних компонентів процесу самовизначення професійних схильностей (когнітивний, емоційно-ціннісний та орієнтовно-поведінковий).

Дослідження численних фахівців свідчать, що саме процес психолого-педагогічного супроводу включає психологічну, соціальну та педагогічну підтримку, а також допомогу, яку забезпечують педагоги, психологи, консультанти й наставники. Саме тому, завданням даної статті є визначення рівня готовності школярів до вибору професії в умовах реалій сьогодення та формулювання загальних рекомендацій щодо ефективного психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів.

З огляду на те, що найважливіший етап формування професійної спрямованості припадає на ранню юність, у віці 15-17 років, до констатувального експерименту було залучено 45 респондентів віком 15-16 років, які навчаються у 9-х класах. Для діагностування готовності до вибору професії застосовувався «Опитувальник готовність учнів до вибору професії».

Констатовано, що високий рівень готовності до здійснення професійного вибору мають лише 13,2% респондентів, середнім рівнем володіють 28,6 %, низький рівень спостерігаємо у 41,25 % , а 15,4 % виявилися не готовими до вибору професії взагалі. Порівняльний аналіз із подібним дослідженням у І. Калюжної [1], дозволив виявити схожі тенденції у статистичних даних. Так, науковиця високий рівень виокремила у 8% респондентів, середньому рівню відповідає 37%, низький рівень спостерігається у 38% опитаних і 17% виявили повну неготовність до здійснення вибору.

Проведений кореляційний аналіз результатів дослідження виявив, що існує кореляційний зв'язок на помірному рівні між готовністю до вибору професії та конвенціональним типом особистості ($r = 0.446$, $p = 1.49e-02$), на що вказує помірний позитивний кореляційний коефіцієнт ($r = 0.446$). Низьке p -значення ($p < 0.05$) підтверджує статистичну значущість кореляції та свідчить про те, що учні з конвенціональним типом особистості частіше демонструють готовність до вибору професії.

Такі результати експериментального дослідження можуть вказувати на недостатній рівень психолого-педагогічного впливу на процес професійного самовизначення школярів. Пояснення може критися в об'єктивних реаліях сьогодення, зокрема: негативному впливові стресових факторів, пов'язаних із

повномасштабним вторгненням, дистанційному навчанні, яке перешкоджає належному рівню соціалізації школярів та ефективній взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Зважаючи на результати, ефективний психолого-педагогічний супровід професійного самовизначення школярів у непростих умовах сьогодення доцільно буде реалізовувати за трьома векторами – психодіагностика, психопрофілактика, психокорекція. На етапі психодіагностики важливо застосовувати інформаційну базу професійних інструментів для фахівців психологічної служби освітньої системи України, яка створена та доступна на сайті «Інституту модернізації змісту освіти». Колективу супроводу слід забезпечувати індивідуальний підхід; посилювати мотивацію учнів через створення сприятливої атмосфери, визнання їхніх успіхів та надання позитивного зворотного зв'язку; сприяти розвитку softskills через участь здобувачів освіти у воркшопах і тренінгах, спрямованих на вдосконалення стресостійкості, командної взаємодії, лідерських якостей, тайм-менеджменту та комунікативних умінь. Особливу увагу приділяти формуванню навичок вирішення конфліктів і розвитку емоційного інтелекту.

Серед ефективних форм роботи зі здобувачами освіти варто виокремити віртуальні тури на підприємства та установи, кар'єрні вебінари, кар'єрні ярмарки, рольові ігри, кейс-стаді, симуляції, генерування банку професіограм, короткотривалі онлайн-стажування, робота над проєктами професійної спрямованості та ін. В умовах дистанційного навчання доцільно рекомендувати школярам скористатися допомогою інтернет-ресурсів Всеукраїнський проєкт «Моя кар'єра в Україні», Proforientator.info, Happy Monday, Career Hub, які інформують про різні професії, необхідні навички та можливості для кар'єрного зростання та практикувати інтерактивні ігрові вправи профорієнтаційного спрямування розроблені за допомогою програмних інструментів <https://www.educaplay.com/learning-resources/?q=&areas=11>, <https://oodlu.org/home>, <https://learningapps.org/index>, <https://wordwall.net/uk>, <https://glif.app/@fab1an/glifs/clmqp99820001jn0f2xywz250> і т.ін.

Особливої уваги потребує і реалізація різноманітних форматів та методів взаємодії з батьками для сприяння професійному вибору школярів, з метою підвищення обізнаності, активної участі та підтримки дітей. На рівні ж шкільної адміністрації варто інтегрувати в навчальний план освітнього закладу факультативи та курси за вибором рекомендовані Міністерством освіти і науки України, для професійного самовизначення школярів.

Висновок. Отже, проведене дослідження вказує на низький рівень професійного самовизначення школярів в умовах сьогодення, що може свідчити, зокрема, і про недостатньо ефективний психолого-педагогічний супровід даного процесу. Сформульовані рекомендації, якщо їх використовувати комплексно і враховувати індивідуальні особливості

ситуації, сприятимуть поступовому формуванню активної позиції здобувача освіти стосовно його професійного самовизначення і життя в цілому. Перспективи подальших досліджень полягають у пошуках ефективних форм та методів здійснення психолого-педагогічного супроводу, які були б актуальні для кожного окремо взятого учасника освітнього процесу та змогли забезпечити високий рівень готовності здобувачів освіти до здійснення професійного вибору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Калюжна І. П. психологічні чинники професійного самовизначення старшокласників. Автореф. дис. ... канд. психол. наук, Київ, 2019. 22 с.
- 2.Мудрик А. Б. До питання професійного самовизначення особистості. Актуальні проблеми загальної та соціальної психології : зб. наук. ст. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ф-т психології, Каф. заг. та соц. психології. Луцьк. 2021. Вип. 2. С. 51–56
3. Рибалка В . В. Професійне самовизначення для старшокласників. К., 2020. 70 с.
4. Федоренко Л. П. Психологічний супровід підвищення ефективності професійного самовизначення випускників сільських шкіл. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том. VI: Психологія обдарованості. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, Випуск 16, 2019. С. 369-379.
5. Чудакова В.П. Діагностичний інструментарій дослідження професійних «інтересів», «направленості інтересів» та «сфери визначення уподобань» опитантів, показників профорієнтаційної компетентності самовизначення та конкурентоздатності особистості. Освіта і розвиток обдарованої особистості. 2020. № 1 (76). С. 55–63..

Науковий керівник кандидатка психологічних наук, доцентка Білоус Р.М.